

Bizonyítékok, melyek a birói eljárás folyamán a felek által nem tekinthetők meg és ennek dacára a határozat alapjául szolgálnak, oly novum, melyhez hasonlóval a Corpus Jurisban nem találkozunk.

Egy célt tévesztett intézkedés, mely feltétlenül megváltoztatandó, mert alapul szolgálhat arra, hogy hatálytalanná tegye azt a nagy elvet, mely a birói határozatoktól azt is kívánja, hogy azok közmegnyugvást keltsenek.

Dr. Schwartz Tibor
kir. járásbíró.

Változatok a V-huron.

(Tépelődések a valorizációs törvényjavaslat fölött.)

Nem, ezen nem lehet segíteni. Ha az állam a lelkére tudja venni, hogy egy egész generációban végkép lerontsa az ígéretei komolyságába vetett hitet, ha magára veszi, hogy a háborút az özvegyek és árvák pénzén („Árvák keserve, özvegyek siralma nyög belé . . .”), a kis betevők megtakarított garasain, a hadikölcsönök első jegyzőinek filléreinek financerozza, akiket nem is mindig gyengéd nyomással, de mindig annak hangsúlyozásával birt a hitelezésre, hogy az nemcsak hazafias kötelesség, hanem jó üzlet is, ha mondom mindezekkel szemben most a *sacro egoismo* álláspontjára helyezkedik: akkor tudnia kell, hogy nem tehet másként, hogy magamagát s ezzel valamennyiünket végromlásba döntene, ha bármi szerény valorizációt vállalna. Ha pedig ez így van, akkor a jogász fejet hajtva visszaemlékezik mindazokra az esetekre, amikor a *salus reipublicae suprema lex* erőszakot tett a jогon és igazságon s egy mély sóhajjal napirendre tér.

Ennek a sóhajnak azonban hadd szegezzük le a belső szavát, mint magánjogászok, akiknek a köz érdeke mellett s — mondjuk — azt követő sorrendben, de a jogos magánérdek is fontos és oltalomra méltó. Azt mondja e sóhaj: legalább jegyezne meg az állam, amely most egyszerű, de nemes gesztussal megtartja a pénzünket, hogy ennek erkölcsi igazoltsága csak abban a tudatban van, hogy *l'état c'est moi*, hogy ezt az áldozatot meghálálja abban a valamennyiünket egyforma melegséggel magához ölelő anyai szeretetben, biztonságban, oltalomban, a személyiségi jogok és szabadságok egyenlő megoltalmazásában, amelyért az állam végeredményben mégis csak van. Ez nem a *do ut des* kalmár mentalitása, hanem az a gondolat, amely az ajándékot vastag hálátlanság címén megtámadhatónak tekinti és amely a tartásra kötelezettet tartozása alól feloldja, ha a jogosult vele szemben oly magatartást tanusít, amely őt az öröklésre is érdemtelenné teszi. Legyen az 1926. esztendő az az év, amelyben a nem valorizált pénztartozások megélik a maguk valorizálását — a személyiségi jogok renaissance-ában, demokráciában és jogegyenlőségben.

Az állam részéről kimondott *non posszumus* természetesen visszahat mindazokra az adósokra, akik a másik oldalon az állam hitelezői. A biztosítótársaságok azt a semmit, amit a J. a biztosítottaknak juttat, éppoly keserves kinnal tudják csak előteremteni (ha egyáltalán tudják), mint a munkaadók a magánalkalmazottak nyugdíjának valorizációjára szükséges összegeket. A számok kétségbeejtően beszélnek. Egy kis izelítő az az adat, hogy a budapesti tőzsdén jegyzett papírok az 1925. évben értékük 28%-át — abszolút számokban négy billió koronát — veszítették el. Pedig a szanalás 1924. júliusában kezdődött s a lemorzsolódás természetesen az elején volt a legkevesebb. Ily körülmények között érthető, hogy a J. indokolása „attól tart“, hogy törvény nélkül a valorizáció új terekre is áttérjed. Valóban: utána kell néznünk, hogy ne fejjük addig a tehenet, amíg belepusztul.

* * *

E sivár gazdasági háttér teszi érthetővé, hogy a valorizációs törvényjavaslat — *a non valorisando* — oly nagy buzgalommal igyekszik elhíttetni saját alap gondolatának egyenes ellentétét. Amikor a hitelezőtől elveszi, ami őt magánjogi elveinkből folyólag kétségtelenül megilletné, akkor úgy tesz, mintha juttatna neki valamit, ami tulajdonképp nem jár. A kényszerárfolyam gondolatát helyezi előtérbe, amikor senki sem gondol arra, hogy ne koronában kelljen fizetni, hanem csak azon töpreng, mennyi korona a szolgáltatás megfelelő ellenértéke. Amikor valorizálunk, akkor is névértékben fogadjuk el a koronát, csak azt valljuk, hogy a körülmények ilyen és ilyen változával a pénzbeli ellenszolgáltatás egyensúlyát csak nagyobb mennyiségű korona fizetésével lehet helyreállítani. Nem véletlen a J. 2. §-ában az átértékelés fogalmának az a meghatározása, hogy adott esetben a „magánjogi pénztartozás összegét a névértéknél magasabb összegben lehet megállapítani“. Látnivaló, hogy ide befurakodott a „névérték“ fogalma, de nem a korona névértékéent, hanem a követelés összegének névértékéent s ezzel ki van vetkőztetve ez a tisztán magánjogi kérdés eredeti alakjából s át van öltöztetve pénzügyjogivá. E maszk alatt huzódik meg az a felismerés, hogy a magyar gazdasági élet a valorizáció terheinek elviselésére képtelen.

A civilistát erősen izgatja a valorizáció magánjogi konstrukciójának kérdése.¹⁾ Kártérítés-e? A hallgatóságos *clausula rebus sic stantibus* esete-e? Van-e oly magánjogi szabály, hogy szolgáltatásnak és ellenszolgáltatásnak egymást ki kell egyenlitenie, egyensúlyban kell tartania? Szerintem egyik sem áll. Részletek helyett csak a vezérmotívumot ütöm meg: nem kártérítés, mert az eredeti kötelelem fennmarad és mert konkrét kár igazolása nem mindig kívántatik meg, nem ismerünk hallgatóságos *clausula rebus sic stantibus*-t, mert akkor nemcsak a pénzértéktelenedés, hanem bármely más lényeges körülmény megváltozása is megdöntené illetőleg a másik fél részén megfelelően súlyosbitaná a kötelmet s nem ismerjük az egyensúly szabályát, mert akkor minden hátrányos ügylettől szabadulni lehetne.

¹⁾ V. ö. Dr. Wolf Ernő érdekes fejtegetését: Néhány teoritikus megjegyzés a valorizációs javaslat jogi alapproblémáihoz, Polgári Jog, I. évf. 349. sk. I.

Miért igazságos tehát a valorizáció? Mi az a magánjogi szemléletmód, amelybe ez a gondolat fenntartás nélkül belefér? Emlékezzünk: amikor még — 1915—16-ban — a Kuria úgy nyilatkozott, hogy a háboru egymagában nem teszi lehetetlenné a szerződések teljesítését, tehát azok betartandók úgy, ahogyan köttettek, a budapesti áru- és értéktörzsde választott bírósága egy-egy kötést hatályosnak mondott ugyan ki, de csak az időközben beállt áreltolódásnak megfelelő magasabb vételár megfizetése mellett. A Kuria a gondolatot csakhamar magáévá tette. Ugy találta, hogy sem az nem volna igazság, hogy az eladó visszaléphessen s ezzel a vevőt az áruhiányból folyó kalamitásoknak tegye ki, sem az, hogy a vevő poton áron jusson hozzá a drága és ritka áruhoz. Ezért hatályban tartotta a kötést, de — valorizálta a vételárat. Akkor persze még nem így hívták. Tette ezt abból kifolyólag, hogy a felek az ügylet megkötésekor ily áreltolódásra nem gondolhattak, de ha gondoltak volna, úgy bizonyára nem fix árban, hanem a mindenkori piaci árhoz többé-kevésbé közel fekvő árban állapodtak volna meg s mivel a felek tisztességesen felfogott érdekének az adott körülmények között inkább felel meg az ügylet fenntartása, mint felbontása, tehát a tényleg nyilvánított akarat helyébe azt a szerződési akaratot kell szupponálni, amelyet mint tisztességes emberek feltehetőleg nyilvánítottak volna, ha tudták volna, mi fog következni.

E nyomon elindulva, egy sor kérdésre vetődik villámszerűen éles fénysugár. Mindenekelőtt magam is azokkal tartok, akik súlyos hibának tekintik, hogy a J. 11. §-a a gazdasági lehetetlenülés-szabályait kodifikálni akarja.¹⁾ Ez nem hivatása a valorizációs törvénynek és a mai tisztult bírói gyakorlattal szemben fölösleges is, mert semmi veszély nem fenyegeti az államot, vagy más adóst abból az irányból, hogy a gazdasági lehetetlenülés fogalmát esetleg tulfeszítik. De meg — legalább is a tulnyomó forgalmi jelentőségű visszterhes ügyletek korában — a szabályozás a feje tetejére állítja a logikai ranglétrát, mert az általánosabb fogalmat, a gazdasági lehetetlenülést, a különösebbnek, a valorizációnak egy részletkérdésévé degradálja. Sőt: egyszerűen jogszabállyá teszi a *Windscheid*-féle *Voraussetzung* tanát, amikor egész általánosságban az ellenfélnek elállási és a bíróságnak szerződésmódosító jogot ad már akkor, ha a szerződés alapjául szolgáló bármiféle feltételezés meghiusult, feltéve, hogy ez által a nyereségben és veszteségben aránytalan eltolódások állottak elő. Ez rosszabbított felújítása a *laesio enormis* intézményének, amellyel kereskedelmi törvényünk már végleg szakított. (280. §.) Mellesleg: az egyik fél részén aránytalan nyereség, a másik részén aránytalan veszteség cumulative vagy csak alternative értendő-e? A J. szövege az elsőt, indokolása a másodikat támogatja. Nyilvánvaló, hogy az egyik félnek lehet aránytalan nyeresége anélkül, hogy a másiknak ugyanilyen vesztesége legyen (pl. a vevő nem fizette meg előre a vételárat s így az vagyonában maradt és valorizálódott, de az eladó a nála raktáron maradt

¹⁾ Így különösen *Doroghi Ervin* jogászegyleti előadása és *Jogt. Közl.* 1925. évi 24. sz. (187. l.); *Nádor László* ugyanott; *Márkos Olivér* „A gazdasági lehetetlenülés a valorizációs javaslatban”, *Polgári Jog* I. évf. 357. sk. l., kiválóan lucidus okfejtéssel.

árut, amelynek ára közben aranyértékben is emelkedett óriási nyereséggel adta tovább) legyen-e elállás, legyen-e a szerződés módosítása (köteles-e az eladó felértékelte vételár ellenében szállítani), vagy ne? De visszatérve gondolatunk országutjára: Voraussetzung-tan ebben a korlátlanságában nem nyert polgárjogot sem az elméletben (v. ö. különösen: *Lenel* az Archiv für civ. Praxis 74. k. 213., 79. k. 49. l.), sem a polg. tkv. javaslatában, sem a bírói gyakorlatban (v. ö. Rg. Entsch. 24. k. 170. l.). A polg. tkv. tjavaslata a szerződések tanában a feltételezésnek ugyszólván semmi szerepet nem juttat (v. ö. különösen 772., 776. §§.); csak az egyezés körében igen szűk korlátok között (1445. §.). Ha az Ind. azt mondja (az 1441—1442 §-okhoz II. alatt), hogy ez a tétel lényegileg csak a 777. §. (biz. sz. 778. §.) általános szabályának az egyezésre alkalmazása, ugy ez nyilván helytelen. Ha helyes volna: a szabály főlőlesges volna. Amit e tanból helyesnek lehet elfogadni, csak annyi, hogy a szerződéstől való elállásra jogosít az oly fellevés meghiusulta, amely kifejezetten vagy feltehetőleg a szerződés alkotórésze (polg. tkv. tjav. 776. §.: „tartalma”) volt. Ami a szerződésnek nem ilyen alkotórésze, hanem csak „alapja”, miként a J. mondja, ez az indokbeli tévedés birodalmába tartozik, amely a szerződés hatályát nem érinti. Bármiként álljon is azonban ez a kérdés, a J. két gondolatjel között intézi el azt, hogy előbb fel kell vetni a valorizálás gondolatát s csak ha a bíró azt „a felek vagyoni helyzetére vagy az eset körülményeire figyelemmel célravezetőnek nem találja”, térjen át a szerződés felbontására vagy módosítására. Látjuk azonban a fentiekből, hogy a helyes gondolatsor a gazdasági lehetetlenülés esetében ellenkező irányban halad: hiszen visszterhes szerződésnél a felértékelés már éppen a szerződés „módosításá”-nak legfőbb esete! A kuszaságnak, amely a J. 11. §-át egyáltalán jellemzi, ime felfedtük egyik lényeges okát. Egyáltalán: amint egyszer felismertük azt, hogy az átértékelés a visszterhes ügyletek körében csak egyik módja a gazdasági lehetetlenülés folytán előállott jogi helyzet megoldásának, a helyes szabályozás számára csupán két ut marad: vagy kihagyni a maga köréből a gazdasági lehetetlenülés kérdését általában vagy azt tenni meg a szabályozás kiindulópontjának s az átértékelés kérdését, mint annak egy speciális alkalmazását rendezni.

Még szembevetendőbb a mondottak helyessége, ha a 11. §. most bírált rendelkezését egybevetjük a 10. §. 2. bekezdésével, ahol fel vannak sorolva a valorizálás alapjaként figyelembe veendő körülmények. Természetes, hogy ezek között is szerepelnek ugyanazok a „feltételezések”, amelyek meghiusulta miatt gazdasági lehetetlenülés alapján elállásnak vagy módosításnak volna helye: az előre nem látható változás az általános gazdasági viszonyokban (tehát elsősorban a pénzromlás), a szembenálló szolgáltatások arányának felborulása stb. Persze: hiszen a 10. §. 2. bek. csak egyik esete a gazdasági lehetetlenülésnek, amennyiben visszterhes ügyletről van szó.

Más a helyzet az ingyenes ügyleteknél, ahol a szolgáltatások aránytalansága fel sem merülhet abból az egyszerű okból, mert a szolgáltatással nem áll szemben ellenszolgáltatás, tehát nincs mit arányosítani. Itt

ennélfogva csak az az egy kérdés támadhat, hogyan teljesül jobban a juttató feltehető szándéka: ha valorizálunk, vagy ha nem valorizálunk? S ha igen, mily mértékben valorizáljunk? Az eltérő elbánás tehát, amelyben a J. egyfelől a visszerthes szerződéseket a 11. §-ban, másfelől a „családi vagy öröklési jogon alapuló pénztartozásokat” a 14. §. 1. bek.-ben részesíti, helyes sugalomból indul ki, de nincs magánjogilag végiggondolva.

Valami igazság persze van a Voraussetzung-tanban. Ha az akarat-kijelentést a maga korlátatlanságában kellene megmásíthatlannak tekinten úgy, ahogyan tették, igen hamar elérkeznénk — Shylockhoz. Az egész szerződésértelmezési tudomány — vagy művészet — abban áll, hogy a mondott szót ne úgy értsük, ahogyan mondták, hanem úgy, ahogyan — gondolni *kell*ett volna. Ha tehát „mindkét fél ugyanazon téves feltevésben kötötte meg a szerződést”, hogy a korona értéke a szokásos valutahullámzások keretén túl nem változik értékében és vásárlóerejében, ugy ez a „tévedés” bizonyára „lényeges”, mert „a szerződés tartalmát érintő oly körülményre vonatkozik, amelyet a közfelfogás ily szerződés kötésénél fontosnak tart” s a tévedő is annak tartja. A polg. tkv. tjav. 776., 778. §-ai értelmében tehát tévedés címén megtámadásnak volna helye, ha a szerződést nem értelmezhetjük úgy, hogy a felek akarata már eleve csak a valorizáció fenntartásával irányult a kötött pénzüsszegre és ebben az értelemben volt egyező. Az erre vonatkozó akaratgyezést azonban csak akkor szupponálhatnók a feleknek, ha a szerződéskötés idejében a pénz érték-változásának lehetőségére gondolhattak volna. Mert erre nem gondolhattak, azért van a valorizációnak az az utólagos jogsegély-jellege, a praetori „*judicium dabo*”, amelyet a fennálló béke-magánjog tételei nem fednek. Azok a változások, amik a gazdasági viszonyokban a béke stabil állapotában beállhattak, nem igazolták oly szabály megalkotását, amely a kikötött pénzszolgáltatás összegének módosításával járt volna. A fikció, amire szükségünk van, az, hogy a szerződést úgy kell elbírálnunk, mintha a felek annak megkötésekor kikötötték volna, hogy a háborúval járó gazdasági válság esetében gazdasági lehetetlenülés okából elállásnak, a kötelelem tartalmi módosításának van helye s a pénzadós annyi mai koronát fog fizetni, amennyi az akkori pénz vásárlóerejével egyenlő. De minthogy a praetori utólagos jogsegély a másik félre váratlan és esetleg elviselhetetlen terhet ró, annak a helyzetét sem lehet figyelmen kívül hagyni s így a *jus aequum* valahol a középben keres kiegyenlítőést.

A valorizáció tehát novum, amiként novum az a tényállás is, amelyre alkottatott s nem fér bele sem a kártérítés, sem a *clausula sic stantibus* keretébe, sem más békebeli jogi kategóriába. Csak az nem novum, hogy a joznak élni és a megváltozott viszonyokhoz simulni kell és hogy ott, ahol a szerződés belső intenciója szerint a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között bizonyos észszerű aránynak kell lennie (*de csakis ott és ez hiányzik a Kuria kijelentéseiből*), ezt az arányt a bíróság utólag is helyreállítani köteles, ha azt a megváltozott és előre nem látott körülmények egészen kivételes mértékben felborították. Csak e határok közt

beszélhetünk Voraussetzung-ról, hallgatólagos clausula sic stantibus-ról és más efféléiről. Ez a gazdagodása jogszabályainknak nem átmeneti és nem alkalomszerű, hanem állandó jellegű: az ember gyorsan felejt s pár év múlva újra esküszik a valuta stabilitására. A háború azonban — sajnós — periodikusan visszatérő világtörténeti jelenség s vele együtt a nyomában járó pénzromlás is. Igaz, hogy a devalváció foka, módja, intenzitása és vehemenciája minden esetben különbözik s minden esetben más és más jogi reakciót váltanak ki. *Ezért* nem alkalmasak e jelenségek arra, hogy állandó jellegű kodifikációban, pl. a polgári törvénykönyvben nyerjenek szabályozást. Az elmélet előjoga és feladata kell tehát maradjon annak kihámozása, ami minden jelenségektől állandó és elvileges.

* * *

Vétkes késedelem. „A teljesítési határidő elmulasztása egymagában nem vétkes késedelem (J. 10. §. 3. bek. utolsó mondat). Tudjuk, benne áll minden magánjogi tankönyvben. Kár tehát itt kimondani, ahol nem magánjogot kodifikálunk. A mulasztást az teszi vétkessé, hogy az oly körülménynél fogva következett be, amelyért a kötelezett felelős (főképp: szándék vagy gondatlanság, polg. tkv. tjav. 906., 928. §§.). Hogy ez mit jelent, arról könyvtárakat irtak. S hogy ez a J. szempontjából alapvető fogalom, az következik abból, hogy még a valorizációból kizárt követelést is valorizálni kell (vagy legalább lehet), ha az adóst vétkes késedelem terheli (J. 3. §. ut. bek.). Óriási mértékű valorizáció mellett foglalna tehát állást a J., ha valóban azt gondolná, amit mond. Mert akkor *rendszerint* valorizálni kellene a kölcsönt; a betétet, a váltótartozást, a záloglevél- és államkötvénytartozást stb., egyedüli kivételével annak az esetnek, hogy az adós a maga késedelemét *exculpálni tudja*. Mert hiszen mindaddig, amíg ez meg nem történik, az adós felelős (polg. tkv. tjav. 928. §.), késedeleme tehát vétkes s nem exculpál az, hogy fizetni nem tud (polg. tkv. tjav. 908. §.), még kevésbé az, hogy összes hasonló természetű kötelezettségeinek nem volna képes eleget tenni. A törvénynek tehát minden kétséget kizáró módon kifejezésre kell juttatnia azt, hogy dehogyan is érti ugy a vétkes késedelemet, ahogyan a magánjogi szabályok kellő figyelembevételével hijján mondotta! Mert ő vétkes késedelem alatt nyilván azt érti, amit a Kuria illető tanácsa sokkal szabatosabban „az egyszerű késedelemet meghaladó vétkesség” fogalma alá vont s ami a saját körvonalait tekintve ugyan meglehetősen nyulékony, de negatív oldaláról egészen határozott, t. i. több, mint „oly körülmény, amelyért az adós felelős“.

Más kérdés, vajjon egyfelől megokolt-e, hogy a vétkességnek ilyen praedomináló jelentőséget adjunk oly materiánál, ahol a vezérszó a méltányosság és az érdekkiegyenlítés tekintet nélkül a vétkességre s vajjon másfelől nem volna-e a jogbiztonság érdekében nagyon is szükséges e fogalomnak élesebb körülhatárolása. Mód lenne rá, megvannak hozzá a kiesztergályozott szárszámaink. *Dolus malus*, amellyel *culpa lata comparatur*, károsító célzat, a kárenyhítő kötelesség szándékos elmulasztása, a megindult per rosszhiszemű elhuzása vagy végigvitele az összes fórumokon

s más eléggé ismert formulák önként kínálkoznak. Valahogy azonban az az érzésem, hogy a bíróságok eddig is inkább kifogásul, mint valódi indokul használták fel ezeket a gummifogalmakat, avégből, hogy más okokból elfoglalt álláspontjuknak utólagosan valami jogszerűségi szint adjanak. Ennek megvolt a jogosultsága addig, amig kifejezett törvény-szabályra nem támaszkodhattak s az ócska argumentumok lomtarában kellett turkálniok, ha nem akarták bevallani, hogy új jogot alkotnak. De amikor az új jogot megalkotja az erre hivatott állami szerv, minek akkor az immár szabadon járni tudó bíró számára a régi mankó? A Kuria is tudja, amit mi tudunk, hogy a per arra való, hogy a vitás jogkérdést a bíróság döntse el s hogy sohasem lehet megállapítani, vajjon azért védekezik-e az alperes, mert időt akar nyerni, vagy azért-e, mert valóban azt hiszi, hogy igaza van. S jól tudja azt is, hogy fölötte veszedelmes praecedens a pervesztes félnek külön joghátránnyal sújtása csak azért, mert a pert elvesztette. A Polgári Jog mult számában (I. évf. 401. sk. II.) szóvatettem a Kuria P. VII. 1885/1925. sz. ítéletét, amely bevilágít azokba a konfliktusokba, amikbe ez a szemléletmód a bíró lelkét sodorja. A közönséges kése delmet meghaladó vétkesség kategóriájának el kell tűnnie a valorizációs törvénnyel, nem hogy azt mint centrális intézményt állandósítaná. Hasonló állásponton, bár más megokolással: *Schuster Rudolf* a Magyar Jogászegyletben megtartott előadásában.

Vegyes felvágott:

1. Lehetetlenül uszó határ a 2. §. 2. bekezdésében az a kriterium, hogy a dolog pénzértéke „jelentékenyen” emelkedett. Jól figyeljünk: a keresetnek nincs helye, ha az emelkedés nem „jelentékeny”. Hol kezdődik és hol végződik a „jelentékeny” emelkedés? Mi alapon döntsön a felperes, vajjon merjen-e perbe szállni? Hogyan viselje az elutasított felperes a perköltséget, amikor *neki* igen jelentékeny volt az emelkedés, de az ellenfélnek nem volt elég jelentékeny — elbirt volna tizszer annyi nyereséget is — s a bírónak sem elég jelentékeny? Nem volna sokkal helyesebb, ezt a veszedelmes jelzőt elhagyni s helyette a Pj. 426. §-ának némi kiterjesztésével a bíróságot feljogosítani arra, hogy a perköltséget a felek között szüntesse meg, vagy riktó esetben a felperest pernyerése dacára a perköltségben marasztalhassa is, ha úgy találja, hogy az emelkedés nem volt elég jelentékeny?

2. Átértékelhető pénztartozás átváltoztatása kölcsönné (J. 3. §. 1. p.) miért teszi a tartozást valorizálhatóvá? Amit az Ind. mond, hogy a J. a „méltányos kiegyenlítés elvét a lehetőség határáig ki akarja terjeszteni”, először is nem igaz, másodsor igen rossz helyen terjeszt ki, amikor a nováció novatorius hatását meggyengíti. Nováció nélkül pedig nem változhatnak át más jogcímű tartozás kölcsönné.

3. A pénz értékcsökkenéséből eredő hátrányt a felek között nem csak „lehetőleg” (J. 10. §. ut. bek.), hanem elvileg mindig úgy kell megosztani, hogy egyik fél vagyoni romlását se okozza. Hiszen ez már ki is van mondva — minden „lehetőleg” nélkül — abban a rendelkezésben, hogy figyelembe kell venni mindkét félnek, de főképp az adósnak vagyoni

helyzetét (J. 10. §. 2. bek.) s hogy a korona értékcsökkenését csak „méltányosan“ kell figyelembe venni. (2. §. 1. bek.).

4. A J. 14. §-ának legfeljebb „a gyengébbek kedvéért“ látom 'he létjogosultságát. „A kölcsönös kiegyenlítés és a méltányosság elvét“ éppen eléggé hangsúlyozza a J. általában is (2. §. 1. bek., 10. §.). Ez csak olyan, mint amikor Schumann egyik szonátája első tételének felirata így szól: „So rasch als möglich“. A tétel vége felé az utasítás ez: „Noch rascher“. Amire itt szükség van, az egyfelől az ingyenesség figyelembevétele a visszerthes ügyletekre szorított gazdasági lehetetlenüléssel szemben, másfelől a J. 10. §-ának 2. bekezdésében a „gazdasági“ cél helyébe a „jogi“ cél felvétele, amelyben bennefoglaltatik gazdasági célú jogviszonyoknál a gazdasági, családügyi vagy örökjogi kötelezettségeknél pedig az „erkölcsi“ célzat. Végre a gazdasági cél sem éppen mindig erkölcselen.

5. „Nemzetközi egyezmény“ (J. 5. §. 5. p., 43. §. 1. p.). A győztes hatalmak persze biztosították a maguk polgárai számára a valorizációt még az állammal szemben is. Erészben a trianoni békeszerződés és az annak alapján keletkezett jogszabályok irányadók. (V. ö. 1921. XXXIII. t.-c. 231. c.) Rosszul járnak azonban a semleges és szövetséges államok polgárai, Hollandiában pl. úgy tudom, sok magyar záloglevél van elhelyezve. A háború és békekötés szörnyű igazságtalanságai között nem legutolsó az, hogy a semlegesek és szövetségesek fizetik meg az árát a mi vereségünknek.

6. A nyugdíjvalorizáció súlyos problémájával foglalkoznom ehelyütt nincs terem. A kérdést persze az érdekek harcában rendszerint bizonyos egyoldalúsággal tárgyalják. E lapok hasábjai is részei e csatatérnek (v. ö. *Dr. Berczel Aladár*: A nyugdíjfelértékelés, mint törvényhozási probléma, *Polgári Jog* I. évf. 297. sk., 370. sk. II.; *Dr. Schwartz Tibor*: A nyugdíjvalorizáció kérdése az átértékelési javaslatban, a jelen füzetben). Széles jogi tudása egész fegyverzetét csillogtatja *Dr. Gallia Béla* az Ügyvédi Körben tartott előadásában (v. ö. *Jogállam* XXIV. évf. 10. füzet). A másik részen ki kell emelni *Dr. Proszvimmer Béla* erőteljes és jól átgondolt fejtegetéseit a Jogtudományi Közlöny 1925. évi 19., 23. és 24. számaiban. A vita, sajnos, híjján van a biztos ténybeli alapnak: mennyit bírnak el a vállalatok saját fennmaradásuk veszélyeztetése nélkül s hogyan lehet ezt türethető biztossággal megállapítani? Azok után, amikre e sorok elején rámutattam, sajnos, nem lehetünk optimisták. De akkor nem is feszíthetjük túl a húr, mert ha a vállalatok a túlterhelés alatt összeroppannak, a nyugdíjas kevesebbet (mert semmit sem) kap, mintha szerény valorizációval megelégszik. A vállalatok teljesítőképességének megállapítására a bíróság aligha alkalmas. Ezért sok helyes van abban, hogy sematikus kulcs után kutatnak. Vajjon kell-e ahhoz a Kuria s oly ítélet, amelyet titkos vélemények alapján indoklás nélkül hoznak meg: kétélem. A Pénzügyi Központ tekintélye és objektivitása oly kétségen felüli, hogy e feladatot nyugodtan reá lehet bízni. S akkor nem teremtenők meg azt a *Dr. Schwartz Tibor* által joggal perhorezskált praecedent, hogy Magyarországon 1926-ban bíraskodni lehetett úgy, ahogyan csak *Cesare Baccaria* fellépése előtt, a XVIII. században bíraskodtak. *Dr. Meszlény Artur*.